

כמו כן, כותב המוקד למשרד הפנים, כי לפי הבנתנו הקריטריון הקובע הוא מרכז החיים הנוכחי, וכי לזה גם כיוונו את טענותינו העובדתיות.

### קבלת תעודת זהות ראשונה

(בגיל 16, עפ"י החוק, יש להתחיל לשאת תעודת זהות, וכן למי שמקבל מעמד של תושב וכד').

במספר מקרים (למשל, 4632) ילדים השייכים למשפחות חזריות, שנרשמו במרשם התושבים ושהגיעו לגיל 16, נדרשו להגיש מסמכים המוכיחים כי מרכז חייהם בירושלים, כאשר פנו לקבל תעודת זהות. משיחת טלפון עם הפקידה האחראית במשרד הפנים, התברר שזהו נוהל קבוע. לדעתנו, זהו חלק מהניסיון לשלול תושבות (בדומה להחרמת תעודות זהות מאמהותיהם של אותם ילדים).

### ביטוח לאומי וביטוח בריאות

שורה של זכאויות - ובמיוחד הזכאויות לקצבת ילדים מהביטוח הלאומי ולביטוח בריאות - מוקנות אך ורק לתושבי המדינה. לעניין זה, הגדרתו של תושב שונה מזו שע"פ חוק הכניסה לישראל: המצב העובדתי בהווה הוא שקובע, ללא זיקה למעמדו של האדם לפי החוקים עליהם מופקד משרד הפנים. יציאה מישראל (לרבות לשטחים) מביאה לאבדן הזכויות המוקנות לתושב. אולם ניתן לשוב ולרכוש זכויות אלו, כאשר שבים ומשתקעים בתחום ישראל. בפסיקה נקבעה חזקה, לפיה מי שמתגורר בתחום ישראל שנתיים רצופות הוא תושב. לפי חוק הביטוח הלאומי, אם כן, ההגירה מירושלים ואליה היא דו-כיוונית, בעוד שמשרד הפנים נותן נפקות רק ליציאה מירושלים כשוללת תושבות, ואינו מכיר בישיבה ממושכת בעיר כמקנה זכויות.

גם ההליכים בביטוח הלאומי הם ארוכים וקשים, וכוללים סדרה של בדיקות הנעשות ע"י פקחים בבית המשפחה, כדי לוודא שהמשפחה אמנם חיה במקום. הבדיקות הן קפדניות ביותר, ובמקרים רבים הבקשות מסורבות, ונדרש ערר לבית הדין לעבודה כדי שהמשפחה תממש את זכאותה.

מכשול נוסף למימוש הזכאות הוא הצורך במספר זהות. מי שאינו מחזיק במספר זהות אינו יכול לממש את זכאותו לקצבה או לביטוח בריאות, כנראה בשל הסדרים טכניים של מיחשוב בביטוח הלאומי. מדיניות משרד הפנים גורמת לכך שתושבים רבים, המוכרים ככאלו ע"י המוסד לביטוח לאומי, בייחוד ילדים, אינם נושאים מספר זיהוי. במוסד לביטוח לאומי הוחלט לפתור בעיה זו ע"י הנפקה של מספרי זהות זמניים, פיקטיביים, לצורך מימוש הזכאויות החברתיות בלבד. הנוהל מכונה במוסד לביטוח נוהל "דרכוניסטים", והוא מיושם גם לגבי אנשים המוכרים כתושבים, הנושאים דרכון זר, ושאינן להם מספר זיהוי ישראלי.

נוהל הדרכוניסטים - שנועד להקל על המשפחות ולהבטיח לילדים טיפול רפואי - קיים אמנם על הנייר, אך כמעט שאינו מורגש בשטח. עד היום נתקלנו אך ורק במקרה אחד של יישומו: בן זוגה של אישה ירושלמית, וילדיהם הרשומים בגדה זכו בכרטיסים מגנטיים של הביטוח הלאומי. גם במקרה זה, אחד הילדים, שאינו רשום לא במרשם האוכלוסין הגדתי ולא בזה הישראלי, לא זכה בכרטיס.

אנשים שפנו ללשכת הביטוח הלאומי במזרח ירושלים, בליווי עו"ד המוקד, עוד בסתיו 1995, ומילאו טפסי "דרכוניסט", לא קיבלו מספרי זהות זמניים עד היום. בישיבה שקיימו עובדי המוקד עם מר אברהם מנע במוסד לביטוח לאומי נאמר לנו על ידיו, כי כ-1,500 בקשות של דרכוניסטים מונחות כאבן שאין לה הופכין במוסד וכי יש לפתור את הבעיה.

כאשר בוחנים את משך הזמן הנדרש למימוש הזכויות החברתיות הנובעות מתושבות, יש לזכור, כי המדובר בקצבאות ילדים - שהן לעתים קרובות אמצעי בלעדי להבטיח לאותם ילדים איכות חיים מינימלית - ובביטוח בריאות, שבהיעדרו אין ילדי התושב מקבלים טיפולים רפואיים בקופות החולים, והם נזקקים לרופאים ולבתי חולים פרטיים - הוצאה שמשפחות רבות, במיוחד במזרח ירושלים, אינן יכולות לעמוד בהן. כשמדובר באיכות החיים ובבריאות של ילדים, היינו מצפים לטיפול מזורז יותר.

סוגיה נוספת הקשורה לביטוח הלאומי היא העברת המידע בין הביטוח הלאומי לבין משרד הפנים. עקב הבדיקות המדוקדקות של הביטוח הלאומי, קבלת קצבאות ילדים מהווה עבור משרד הפנים אינדיקציה חשובה למרכז חיה של משפחה בירושלים. לא פעם אף "מיעץ" לנו משרד הפנים להפנות משפחה למוסד לביטוח לאומי לתבוע קצבת ילדים. אך הקשר לא מתמצה בכך. במקרה אחד ביקשה אותנו פקידה בביטוח הלאומי להפנות אישה למשרד הפנים, כדי להביא אישור על מעמדה בישראל. כזכור, אין זיקה ישירה בין מעמדו של אדם לפי משרד הפנים לבין זכאותו בביטוח הלאומי. כעבור שבועות ספורים נתקבלה הודעה ממשרד הפנים, כי תושבותה של האישה פקעה, וכי עליה להשיב את תעודת זהותה. מתעורר רושם ברור, שפקידת המוסד לביטוח לאומי שימשה כלי עבור משרד הפנים כדי לשלוח את האישה ללשכה, על מנת ששם יחרימו את תעודת זהותה.

היקפם של קשרי המידע והעבודה בין משרד הפנים לבין המוסד לביטוח לאומי אינו ידוע, וחוקיותם של קשרים אלה מוטלת בספק.

## סגר

כבר הוזכר, שהסגר הופך את עניין ההיענות לבקשות לאיחוד משפחות לקריטי יותר מאשר בעבר. למעשה, הוכרזו הגדה ועזה כאזורים צבאיים סגורים עוד ב-2 ביולי 1967, אולם עד לשנות ה-90 התאפשרה כניסה של פלסטינים